

Prod r. 1866 dopoustejí se nekterí Zidé podvodú a krádeží stříbra ve stoupách a tavárnách příbramských, kterýžto podvod byl r. 1866 odhalen a novinami rozhlášen, a tak nezvedená mládež všude na Židy pokřikovala: „Stříbro! Příbram!“ — Podobné pokřikování dalo se i u nás, a tu některý zlomyslník napsal Židům vyhrůžný list, že se o svátcích velikonočních, které t. č. spadaly se svátky křesťanskými společně, na ně půjde. Ž. o., zastoupená starostou Jakubem Kollinrem, oznámila případ ten hned na hejtmanství, žádajíc o náležitou ochranu. Hejtmanství nařídilo obec, úřadu v Budyni, aby učinil náležitá opatření. Poněvadž tu t. č. nebylo ještě četnictva, vyžádala si obecní správa u velitelství v Terezíně 10 mužů vojska.

Obci židovské zdála se tato ochrana příliš malá, a tak si vymohla na hejtmanství a v Terezíně posádku hned celých 100 mužů myslivců. Naši obec stál ten žert 97 zl. Obec žid. měla hraditi 120 zl., avšak nechtěli platiti, žádajíc měst. obec, aby tento obnos sama zaplatila. Poněvadž pak naše obec o tak veliký

počet vojska nežádala, a Zidé na svůj vrub si ho sami povolali, odepřela měst. obec náklad ten uhraditi, odkázavši ho k zapravení obci židovské. A tak chtějí nechtěj musila obec židovská peníz ten ze svého hraditi.

Ovšem, že se pak na Židy více nešlo, a výlohy na vojsko byly zbytečny.

Dnes tu žije již jen 15 rodin žid., a to: Josef Berma n s manželkou, stříž. obchod, Joachim Koralek s dcerou, obchod dobyt看, Filip Steiner s ženou, obchod dobyt看, MUDr. Bedřich Freudentels, doktor, vdovec, Viktor Pick s ženou, drobný obchod, Matylda Ohrensteinová, vdova, Josef Brumlík, drobný obchod, Julius Gellner s manželkou a syn Artur, kolon. obchod a hnojiv, Otto Reich s ženou a dítkem, kolon. obchod, vdova Terezie Katz s dcerou Idou, vdovou, Ludvík Polak, vdovec, podom. obchod, kostelník, Heřman Neuman, lakýrník, s ženou a synem ženatým, Bertold Goldmann, rolník, s manželkou a rodinou, ale chystá se k odchodu.

Geschichte der Juden in Chiesch.

Bearbeitet von
Johann Stöckl, Chiesch.

Als älteste Quelle für die Geschichte der Juden in Chiesch (č. Chyše) gelten die Inschriften auf den Grabmälern im alten Judenfriedhof. Der Grabstein für Esther Schnürdreher, geb. Lucka aus Prag (1657), wird als ältester bezeichnet. Ein Großteil der Steine ist sehr verwittert und wohl nicht mehr zu entziffern.

I. J. 1679 erfolgt die erste schriftliche Erwähnung der Juden in Ch. in einem Schätzungsprotokolle, betr. der Chiescher Herrschaft, laut dessen die Juden einen Schutzzins an die Herrschaft zu entrichten hatten: Jakob mit seinem Sohne jährlich 20 fl, Moses 3 fl 30 x, Kapl 3 fl 30 x, David Schneider 4 fl 30 x, Liebermann 3 fl 30 x, David, Samuel und Jakob zusammen 39 Schock. Bei der erst später erfolgten Annahme von Zunamen wurde auch „Kisch“ verwendet und kommt heute noch als solcher vor. Abraham K i s c h, ein berühmter Arzt in Prag, starb 1763.

mit den übrigen K. G. des politischen Bezirkes Luditz erfolgte; seither gehört Ch. zur K. G. Luditz, woselbst seit 1896 auch die Matriken geführt werden.

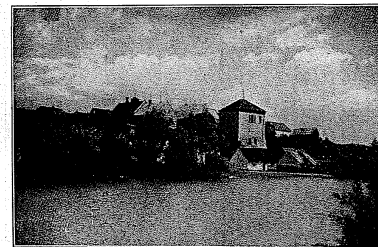
Moritz Kupfer

Bernhard Fischer

Die Zweiggemeinde Ch. besitzt das Haus Nr. 224 neben dem Tempel, welches vermietet ist.

Neben der K. G. besteht in Ch. eine Ch. K., derzeit Vorsteher Herr David K o h n. Das vorhandene Rech-

Tempel

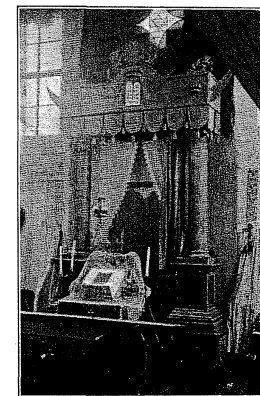
In den vorhandenen Ch. Ratsprotokollen, beginnend von 1760, geschieht der Juden öfter Erwähnung, insbesondere wegen Streitigkeiten mit den Bürgern um das Recht zum Brantweinbrennen und zum Ausschank oder wegen Ankaufs von Grund und Boden außerhalb der „Judenstadt“, was die Bürger als ihren Privilegien widersprechend nicht genehmigten.

Die Juden hatten von der Herrschaft die Häuser Nr. 220 bis 224, später auch Nr. 225 bis 229, dann 91, 100 und 101 zugewiesen, die außer den 3 letzten rings um den alten hölzernen Tempel lagen. Seit 1848 besteht der jetzige gemauerte Tempel. In einem Raume desselben bestand bis 1870 eine Judenschule, die sehr fleißig besucht war. I. J. 1912 wurde der Tempel renoviert, während des Weltkrieges waren dort galizische Flüchtlinge untergebracht.

Die jüdischen Matriken, mit 1788 beginnend, erliegen beim Pfarramte Ch. Die Zahl der Juden in Ch. betrug: Im J. 1870: 135, 1880: 107, 1890: 78, 1900: 54, 1910: 35, 1921: 20. Bis 1893 bildete Ch. eine selbständige K. G., in welchem Jahre die Vereinigung

nungsbuch der Ch. K. stammt aus d. J. 1858 und ist bis 1871 geführt. Der bestehende neue Friedhof wurde im Jahre 1883 errichtet.

Endlich sei der Name des menschenfreundlichen Herrn Moritz K u p f e r genannt, der i. J. 1869 beim

Tempel (Innenansicht)

Verkauf seines Hauses Nr. 220 den Betrag von 1000 fl auf dem Hause haften ließ, wovon der Hauseigentümer 5% Zinsen entrichten mußte, die je zur Hälfte an katholische und jüdische Arme verteilt wurden. (Moritz und Judith Kupfersche Armenstiftung.) Die Auszahlung stockt seit dem Umsturz wegen der von der Landesbehörde allerdings nicht anerkannten Abzahlung des Stiftungskapitals mit 2000 K Kriegsanleihe.

Derzeit ältestes Mitglied der Zweiggemeinde Ch. ist Herr Bernhard Fischer, geb. 1846, der durch 25 Jahre als Vorsteher der Zweiggemeinde fungierte und erst i. J. 1929 infolge seines hohen Alters das Amt an Herrn Leopold Hermann übergab.

*

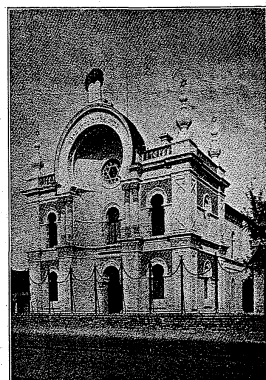
Literatur.

LGR. Eduard Brehm: Chiesch, ein Beitrag zur Ortskunde. Manuskript, 1903.

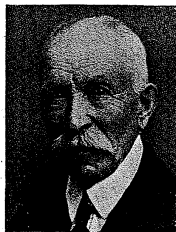
Čáslav.

Eduard Lustig
byl. starosta

Synagoga (vnějšek)

Rb. Simon Hoch

Jako v jiných českých obcích i zde byli Židé od dávných dob usedlí. Nejstarší zmínka o nich jest v privilegii Viléma Zuba z Landštejna z r. 1492, kdež mezi jiným se praví, že Žid Michal smí porážeti maso jakékoli.

R. 1550 v úterý na den Rozeslání apoštolů Páně koupil Žid Vačkář dům za vodou od bednáře Křížka za 27½ kopy grošů. T. r. platí Žid Jakubec ze tří provazův o sv. Martině 12 gr. (man. 4). Rovněž t. r. usneveno na radnici, aby prodávací před radnicí, tedy i Židé, platili z míst, jak se s nimi ujedná (man. 415).

R. 1553 Žid Manases platil za grunt, později i jeho manželka Fladra. Grunt ten koupil r. 1556 Adam Žid (grunt. kn. N 16, str. 451).

R. 1557 vyšel královský mandát, aby Židé, jimž kladeny za vinu časté požáry, z království vyšli, ale již rok nato mnohými mandáty bylo jim dáno přiročí, takže mnozí z vypovězených buď zemi vůbec nepustili, nebo po nějaké době se opět vrátili. Na takový mandát naráží Žid ve smlouvě s litoměřickým měšťanem. Smlouva ta zní: V pondělí po Novém létě r. 1558 Jakub Žid se Zlatkou, manželkou svou, osedlí v Ch., jsou dlužní slouvněmu panu Volfovi Mincerovi, měšťaninu města Litoměřice, ve zboží a věci krámské a koření a barchany a 41½ 20 gr., vše českých. Nemohouc jemu takové summy pojednou dát, učinili s ním smlouvu, že mu budou počínaje na Nové léto 1558, každého roku platiti 5 kop gr. až do vyplnění té summy, jestliže Židé budou moci milost při J. Královské Mti objednat. A pakli bychom přece ven z země podle vyšlého J. K. Mti mandátu jíti měli, tedy v té summě témuž panu Volfovi i jeho dědicům dům svůj, kterýž máme v té obci Chlumecké i statek všecek, který máme nebo míti budeme, movitej i nemovitej zvlášť, což by za tu summu vejš oznámenou stačiti mohlo, tímto zápisem zavazujeme mimo všecky své věřitele a tímto zápisem tak zapraviti připovídáme beze všech obmyslů, kteréž by tomuto zápisu na nejmenší překážku byly. (Grunt. kn. I, str. 26.)

Židé v Ch. platili za zahradu obecní 5 gr. o sv. Jiří a o sv. Havle též. Když se vystěhovali, měl jí Jan Pachta. (Man. 4.) Po návratu vzali jí Židé opět za týž pacht. (Grunt. kn. N 4, str. 5.)

R. 1558, kdy asi Židé v Ch. nebyli, platí Fabian tesář ze zahrady, kde se Židé pochovali, každého ouroku 5 gr. a slepici. (Manuál měst., str. 98.) Kde se asi nalézal žid. hřbitov, o němž jest tuto zmínka, nelze dnes přesně určit. Pravděpodobně byl naproti kostelíku sv. Trojice.

R. 1572 Daniel Vačkář koupil od Jana Voříška, krejčího, domek na valech za 17 kop gr. (Grunt. kn. I, 180.)

R. 1624 v pondělí na den sv. Kateřiny Marek Ve-

Dějiny Židů v Chlumci n. Cidl.

Zpracoval

prof. A. Martinek v Jičíně.

selský Žid, při právě rychtáře žid. v městech pražských, zapsal v dluhu svém uroz. pánu Václavovi ze Vchynic a z Tetova 230 širokých tolarů, ale maje takového dluhu platcem býti, pryč jest ušel. Však mezitím nemohouce J. M. pán k témuž Markovi Židu, jakožto k pravému jistci přijíti, Josefa Veselského Žida, obyvatele při městě Ch., jakožto vlastního otce téhož Žida spolu s manželkou jeho jest se jich ujal a svého na týchž manželích postihal, kteřížto na tyto termíny platci býti rukou dáním přislíbili: ihned při tomto zápisu v hotově 56 širokých tolarů odvésti mají a ostatek každého měsíce po 10 širokých tolarích až do zaplacení té vsí summy. (Knihy smluv K, str. 55.)

R. 1628 31. srpna obstaral Jan Michal Smidarský, písař, důchodní panství dymskurského, Žida Jakuba před úřad, že jest dlužen za dobytek 16 kop 34 gr. 2 d. mš., o více mimo to p. Albrechtu Klusákovu dluhu 50 kop mš. Jakub Žid proti tomu za odpověď dal, že jest 20 kop mš. dlužen, však že jest na to od sebe odvedl obstarávajícímu nižepsaným způsobem, co se dluhu J. M. Páně dotýče takto: sukničky 2 červené za 9 kop, čaprákův 3 tucty 3 kopy, kalounův hedváb. 24 loket 2 kopy 30 gr., štučku freiberk 3 kopy, šafránu 1 lot 1 kopa, pepře ½ libry 45 gr., zázvoru ½ libry 35 gr., tkaníček charasových a nitěných 10 štuček 5 kop, hřebíku 1 lot 18 gr., květu 1 lot 18 gr., punčochek vázaných 3 páry 45 gr., nitek modr. a bíl. 30 gr. Co dluhu p. A. Klusáka se dotýče, tomu odpirá, že mu ničím povinen není. (Právo měst a sedění 2, str. 200.)

R. 1630 dne 5. června. Mojžiš Žid Veselský dostal se z poručení p. Jana Oktaviana ze Vchynic a z Tetova z hodných a slušných příčin do vězení zámekského, že jest Markovi Veselskému Židu, bratru svému, falešnou kvitanci na jméno Leble Mirovice Žida a v ní dřívěji, nežli psána byla, o ½2. léta datum položiti dal. Pán chtěl jej k apellaci dáti a té vejvodě za napravení žádati. Ale na velikou a slzavou prosbu téhož Žida, jako i na přimlvy za něj k pánu učiněné, prohlédaje k jeho prodlouženému vězení, jsouce víceji k milostivosti, nežli k přisnosti nakloněn, na ten čas od toho na ten způsob upouštěti ráčí, totiž: aby Žid za sebe jisté hodnověrně rukojmě při tomto právu města Chlumce n. C. zapsati dal, kteříž by za něj rukou společnou a nerozdílnou slíbili a v rukojmí se postavili, že se nyní ani na budoucí časy žádným vymyšleným způsobem, což by lest, chytrost aneb fortelové židovství vymysliti mohli, proti J. M. pánu, tak Leblvi Mirovicovi Židu v žádném praktickém vydávati nechce a nebudě; jinak mají ho rukojmě zase do toho místa a vězení, z kteréhož jej vyručili, postaviti. On pak často jmenovaný Mojžiš Veselský Žid pro takové své přechínání beze vsí milosti na hrdle